

VANGST VAN EEN NOORDSE BOSZANGER *PHYLLOSCOPUS BOREALIS* IN NEDERLAND

Trap of an Arctic Warbler *Phylloscopus borealis* in The Netherlands

J. E. WINKELMAN en A. J. KLARENBERG

WAARNEMING

Op 13 september 1976 werd in het Groene Glop op Schiermonnikoog (Friesland) in de vaste mistnetopstelling van de Vrije Universiteit door A. J. Klarenberg, H. T. van der Pol, M. J. Verdonk en J. E. Winkelman een Noordse Boszanger *Phylloscopus borealis* gevangen en geringd met ring E27337 (VT Arnhem, Holland). De volgende beschrijving werd gemaakt (Fig. 1, 2):

Bovenzijde donker olijfgroen, bovenzijde kop iets donkerder (zwarter) dan de rug, maar kleurverschil niet uitgesproken.

Bovenstaartdekveren tot halverwege staart doorlopend, kleur als rug. Onderzijde bleek vlekkelig geelwit, flanken en borstveren iets grijzer getint. Onderstaartdekveren als onderzijde. Bleekgele wenkbrauwstreep, tot ver achter het oog doorlopend, naar achter toe lichter van kleur en iets omhooglopend. Vaal zwartbruine oogstreep, met iets lichtgele veertoppen.

Keel vuil geelwit. Slagpennen donkerbruin met groen waas, duidelijke geelgroene rand aan de buitenvlaggen en wit puntje aan de top. Buitenste kleine slagpendekveren en buitenste midden vleugeldekveren met lichte toppen, welke twee vleugelstreepjes vormen. Staartpennen bruin met groen waas. De drie buitenste staartpennen met wit topje en bleke rand aan de binnenvlag, tot halverwege staartpennen doorlopend. Okselveren licht citroengeel. Bovensnavel donkerbruin, ondersnavel geelbruin. Binnenzijde snavel boven helder geel, verder oranjegeel. Iris donkerbruin, pupil zwart. Poten licht geelbruin. Enkele snavelborstels („rectal bristles”).

Vleugellengte 67 mm. Staartlengte 47 mm. Snavellengte (tot schedel) 12,8 mm. Tarsus 20,5 mm. Vleugelformule $3 = 4 > 5 (2 \text{ mm}) > 2 (6 \text{ mm}) > 6 (7 \text{ mm}) > 7 (10\frac{1}{2} \text{ mm}) > 8 (12 \text{ mm})$.

3e t/m 5e grote slagpen met versmalde buitenvlag (Fig. 2). De 1e grote slagpen $\frac{1}{2}$ mm korter dan de langste grote slagpendekveer. Gewicht (14.00 uur) 9,9 g. Vetgraad 3 (systeem Busse & Kania 1970).

Het door ons gevangen exemplaar was een eerstejaars vogel (schedelverbening incompleet, geen slijtage aan slag- en staartpennen (cf. Svensson 1975), en kon op grond van de bleekgele onderzijde en bleekgele oogstreep tot de ondersoort *borealis* gerekend worden (cf. Williamson 1967).

Reeds in het mistnet, maar zeker in de hand, vielen op: de zeer duidelijke oogstreep (Fig. 1), de twee vleugelstreepjes (waarvan met name het bovenste door slijtage snel verdwenen kan zijn (Williamson 1967), de groene bovenzijde, de forse snavel en de lichte poten. Er werd geen geluid waargenomen.

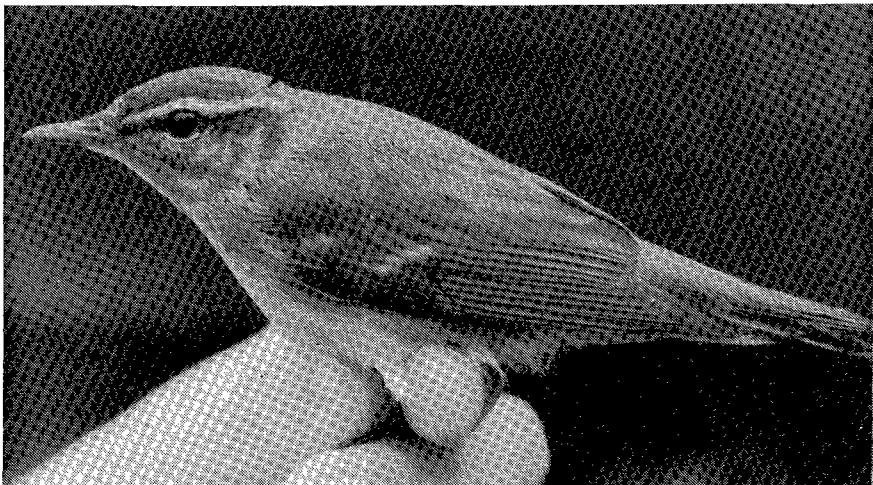

Fig. 1. Noordse Boszanger *Phylloscopus borealis*, met pijltjes naar de belangrijkste kenmerken (zie tekst). (foto: A. J. Klarenberg)

Fig. 1. Arctic Warbler *Phylloscopus borealis*, with arrows to characteristics (see text). (photo: A. J. Klarenberg)

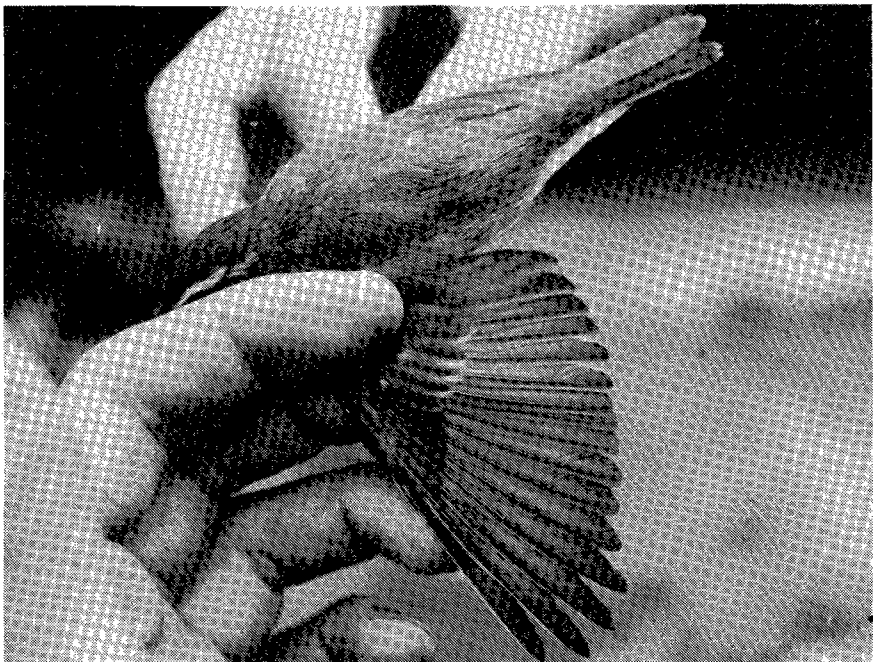

Fig. 2. Noordse Boszanger *Phylloscopus borealis*. Let op de twee vleugelstreepjes, en de drie versmalde buitenvlaggen van de grote slagpennen. (foto: J. E. Winkelman)

Fig. 2. Arctic Warbler *Phylloscopus borealis*, showing two wing-bars and three emarginated primaries. (photo: J. E. Winkelman)

DISCUSSIE

Buiten deze eerste vangst werd de Noordse Boszanger viermaal eerder in Nederland aangetroffen: een vondst op 1/2 november 1935, een waarneming op 23 augustus 1966 (Avifauna van Nederland 1970: 82), een waarneming op 2 april 1972 (Van Swelm & Brand 1974) en een nagekomen waarneming op 24 en 25 augustus 1960 (Tekke 1977). De Noordse Boszanger heeft een bijna trans-Palaearctische en een Noordwest-Nearctische verspreiding (Voous 1960). Het overwinteringsgebied dat in Zuidoost-Azië ligt, wordt ook door de westelijke populaties bereikt door een oostelijke trekrichting, die pas later naar zuid draait (Ticehurst 1938: 126—127). Moreau (1972: 22) veronderstelt, dat de populaties uit de West-Palaearctis in India overwinteren. Ondanks deze oostelijk gerichte trek vermelden Sharrock & Sharrock (1976: 242—243) voor Groot-Brittannië en Ierland in de perioden vóór 1958 en 1958—72 respectievelijk 19 en 54 (herfst)waarnemingen.

Rabøl (1969) verklaart het grote aantal waarnemingen van 4 oostelijke *Phylloscopus*-soorten op de Britse Eilanden door voor de westelijke populaties een „reversed migration” aan te nemen, waarbij de standaardrichting (oorspronkelijke trekrichting) 180° draait en dus in westelijke richting plaats vindt. Andere verklaringen voor dit verschijnsel zoals „random dispersal” (willekeurige verspreiding) en verdrifting door de wind worden door Rabøl (1969, 1976) verworpen.

Op grond van de waarnemingen van de Grauwe Fitis *Phylloscopus trochiloides*, die in Groot-Brittannië vroeg in de herfst meer noordelijk en later in het seizoen meer in het zuidwesten aangetroffen wordt, veronderstelt Rabøl (1969) voor deze soort na aankomst in noordelijk Groot-Brittannië òf een willekeurige verspreiding òf een trekkorrektie naar het zuiden, overeenkomend met het tweede deel van de oorspronkelijke trekroute. Genoemde verklaring veronderstelt hij ook voor de Noordse Boszanger. Deze vertoont op de Britse Eilanden echter een dergelijk verspreidingspatroon niet (Sharrock 1974: 116—121): ruim 75% van de waarnemingen valt tussen 28 augustus en 21 september. 58% wordt in Schotland, met name op de Shetland-eilanden waargenomen. Van een verspreiding later in de tijd naar het zuidwesten is geen sprake. Sharrock (l.c.) veronderstelt daarom voor de meer uit het zuidelijk deel van het broedgebied afkomstige individuen een „reversed migration” in westelijke richting, later gevolgd door een „reversed migration” in noordelijke richting. Met name de theorie van Sharrock doet erg gekunsteld aan. In Oost-Europa ligt het broedgebied van *P. trochiloides* van $\pm 53^\circ$ — 63° N, van *P. borealis* van $\pm 60^\circ$ — 70° N (Voous 1960: 246—247). Mogelijk is de verspreiding van de waarnemingen in Groot-Brittannië hier een afspiegeling van (Rabøl 1969).

De gedachte dat deze vangst voor Nederland een individu is geweest, dat in grote lijnen de theorie van Sharrock volgde, en dientengevolge uit de zuidelijke populaties afkomstig was, lijkt ons dan ook te ver gaan. Evenwel, de

geringe trekactiviteit en het weerbeeld voorafgaande aan onze vangstdatum (het weerbeeld werd voornamelijk beheerst door winden tussen zuid en oost en met depressies boven Schotland en Zuid-Noorwegen) suggereren niet, dat dit exemplaar direkt uit Scandinavië afkomstig was.

Met dank aan Dr E. Nieboer en E. R. Osieck voor hun hulp en suggesties bij het tot stand komen van dit artikel.

CDNA: bevestigde waarneming.

SUMMARY

On 13 September 1976 an Arctic Warbler *Phylloscopus borealis* has been trapped and ringed on Schiermonnikoog (Friesland).

A detailed description of the bird in hand is given. Characteristics noted were a prominent whitish supercilium, a dark eye-stripe, two whitish wing-bars on each wing, upper parts dark olive-green, a large bill and pale legs. This bird is the first trapped specimen and the 5th record for the Netherlands. The theories of Rabøl (1969) and Sharrock (1974), explaining the pattern of records in Britain and Ireland of the Arctic Warbler, are discussed. Low migration-activity and unfavourable weather conditions in the period preceding 13 September (low pressure over Scotland and south Norway and winds between south and east) suggest that this bird had not come straight on from northeast Scandinavia.

LITERATUUR

- Busse, P. en W. Kania. 1970. Operation Baltic 1961—1967 Working methods. Acta Orn. 12: 233—267.
- Commissie voor de Nederlandse Avifauna, De. 1970. Avifauna van Nederland. E. J. Brill, Leiden.
- Moreau, R. E. 1972. The Palaearctic-African bird migration systems. Academic Press, London and New York.
- Rabøl, J. 1969. Reversed migration as the cause of westward vagrancy by four *Phylloscopus* warblers. Brit. Birds 62: 89—92.
- Rabøl, J. 1976. The orientation of Pallas's Leaf Warblers *Phylloscopus proregulus* in Europe. Dansk orn. Foren. Tidsskr. 70: 5—16.
- Sharrock, J. T. R. 1974. Scarce migrant birds in Britain and Ireland. T. and A. D. Poyser, Berkhamsted.
- Sharrock, J. T. R. and E. M. Sharrock. 1976. Rare birds in Britain and Ireland. T. and A. D. Poyser, Berkhamsted.
- Svensson, L. 1975. Identification guide to European passerines. Naturhistoriske Riksmuseet, Stockholm.
- Swelm, N. D. van en D. J. G. Brand. 1974. Voorjaarswaarneming van een Noordse Boszanger *Phylloscopus borealis* in de Westlandse Duinen. Limosa 47: 29—32.
- Tekke, M. J. 1977. Ornithologie van Nederland 1974 en 1975. Limosa 50: 34—60.
- Titchhurst, C. B. 1938. A systematic review of the genus *Phylloscopus*. Trustees of the British Museum, London.
- Voous, K. H. 1960. Atlas van de Europese vogels. Elsevier, Amsterdam & Brussel.
- Williamson, K. 1967. Identification for ringers 2: the genus *Phylloscopus*. British Trust for Ornithology, Tring.

Adres: Zoölogisch Laboratorium, Vrije Universiteit, De Boelelaan 1087, Amsterdam-Buitenveldert.